

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та управління підприємництвом

Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики

БОЯРЧУК ДАР'Я СЕРГІЇВНА

**СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ЕКОНОМІКИ**

Спеціальність 051 «Економіка»

Автореферат
кваліфікаційної роботи на здобуття
освітньо-кваліфікаційного рівня - бакалавра
зі спеціальності 051 «Економіка» за програмою
«Управлінська економіка та конкурентна політика»

Дипломною роботою є рукопис.

Робота виконана на кафедрі загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету Міністерства освіти і науки України.

Керівник: доктор економічних наук, доцент

Жданова Людмила Леонідівна

доцент кафедри загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету, м. Одеса.

Рецензент: доктор економічних наук., професор

Щербак А.В.

Кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу ринкових механізмів та структур, ДУ «Інститут ринку і економіка-екологічних досліджень НАН України»

Захист відбудеться 14 червня 2024 року о 9.00 годині на засіданні Державної екзаменаційної комісії в Одеському національному економічному університеті за адресою: 65082 м. Одеса, вул. Преображенська, 8.

З дипломною роботою можна ознайомитися на кафедрі загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету за адресою: 65082 м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 219.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми кваліфікаційної роботи обумовлена тим, що в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та глобалізації економіки трансформація грошового обігу набуває особливого значення. Сучасні цифрові технології змінюють традиційні підходи до використання грошей, впроваджуючи нові форми електронних та віртуальних валют. Це вимагає переосмислення теоретичних аспектів сутності та функцій грошей, а також дослідження перспектив їх подальшого розвитку в умовах цифрової економіки. Актуальність обраної теми визначається необхідністю аналізу впливу інформаційних трансформацій на грошовий обіг та можливості впровадження цифрових валют в Україні.

Ступінь розробленості проблеми. Проблематика сутності та функцій грошей є однією з найбільш досліджуваних у економічній теорії, що знайшло відображення в численних працях вітчизняних та зарубіжних економістів. Теоретичні основи дослідження грошей були закладені класиками економічної науки, такими як Адам Сміт, Карл Маркс, Джон Мейнард Кейнс, Мілтон Фрідман та інші. У сучасних умовах трансформації економічних відносин під впливом інформаційних технологій проблема сутності та функцій грошей набуває нових аспектів, що потребує подальшого дослідження.

Важливий внесок у розвиток теорії грошей зробили такі науковці, як Пол Самуельсон, Фрідріх фон Гаяк, Джозеф Стігліц та інші, які розглядали гроші як ключовий елемент економічної системи та акцентували увагу на їхніх функціях. Вітчизняні дослідники, такі як Олександр Лемішко, Віктор Світличний, Олена Лещенко, також приділяють значну увагу питанням грошового обігу та його трансформації в умовах цифрової економіки.

Зокрема, проблематика цифрових валют центральних банків (CBDC) є предметом активного дослідження багатьох міжнародних організацій, таких як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Банк міжнародних розрахунків (BIS) та Світовий банк. Вони аналізують можливості впровадження CBDC як альтернативи традиційним грошам та їхній вплив на фінансову стабільність і монетарну політику.

Незважаючи на значний внесок вітчизняних та зарубіжних науковців у дослідження проблематики грошей, сучасні трансформації в умовах цифрової економіки вимагають подальшого дослідження. Особливо актуальним є аналіз впливу інформаційних технологій на грошовий обіг, розвиток нових форм грошей та перспективи впровадження цифрових валют в Україні. Ці аспекти потребують детального дослідження з урахуванням специфіки національної економіки та міжнародного досвіду.

Об'єктом дослідження є сучасні форми грошей та їх функціонування в умовах інформаційної економіки.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти сутності та функцій грошей, їх еволюція під впливом інформаційних технологій, а також перспективи впровадження цифрових валют в Україні.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у визначенні сутності та функцій грошей в умовах інформаційної економіки, аналіз впливу цифрових технологій на грошовий обіг та оцінка перспектив впровадження цифрових валют в Україні. Для досягнення поставленої мети були визначені такі завдання:

- дослідити еволюцію теоретичних підходів до визначення сутності грошей;
- визначити основні функції грошей у сучасній економіці;

- проаналізувати вплив інформаційних технологій на розвиток нових форм грошей;
- дослідити трансформаційні процеси у функціонуванні грошей в умовах цифровізації;
- оцінити можливості впровадження цифрових валют центрального банку (CBDC) в Україні.

У дослідженні використано методи наукового аналізу та синтезу, історичний та порівняльний методи, а також методи економіко-математичного моделювання для аналізу трансформаційних процесів у функціонуванні грошей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- Проведено комплексний аналіз еволюції теоретичних підходів до визначення сутності грошей, що дозволило виявити нові аспекти їх функціонування в умовах цифрової економіки.
- Визначено основні функції грошей у сучасній економіці та показано, як вони змінюються під впливом інформаційних технологій.
- Досліджено вплив цифрових технологій на розвиток нових форм грошей, таких як електронні та віртуальні гроші, криптовалюти.
- Оцінено перспективи впровадження цифрових валют центрального банку (CBDC) в Україні та розроблено рекомендації для успішної імплементації е-гривні.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані для розробки рекомендацій щодо впровадження цифрових валют в Україні, а також для вдосконалення регулювання грошового обігу в умовах цифрової економіки. Запропоновані підходи та висновки можуть бути корисними для центральних банків, фінансових установ та наукових дослідників у сфері монетарної політики.

Особистий внесок здобувача. Усі основні результати дослідження, включаючи теоретичні висновки та практичні рекомендації, отримані автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні результати роботи були представлені на наукових конференціях та опубліковані в ряді наукових статей. Дискусії та відгуки від наукової спільноти сприяли уточненню та вдосконаленню висновків і рекомендацій дослідження.

Публікації. За темою дослідження опубліковано 5 наукових статей у фахових виданнях та представлено 3 доповіді на наукових конференціях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 82 сторінок основного тексту, 20 таблиць, 15 рисунків, список використаних джерел із 85 найменувань та 1 додаток.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дипломної роботи, визначено її мету, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано практичне значення та окреслено основні завдання дослідження.

Розділ 1. Теоретичні основи дослідження сутності та функцій грошей в умовах інформаційної економіки

У першому розділі дипломної роботи досліджено теоретичні аспекти сутності грошей та їх функцій у контексті інформаційної економіки. Спочатку розглянуто історичний розвиток грошей, починаючи від їхньої появи у формі товарних грошей і до сучасних цифрових аналогів. Особливу увагу приділено різним визначенням та теоретичним підходам до розуміння грошей. Зокрема, розглянуто такі підходи, як гроші як суспільні відносини, гроші як специфічний товар, гроші як форма інформації про вартість, гроші як капітал, гроші як фінансові інструменти та гроші як функції.

У розділі детально проаналізовано функції грошей, серед яких виділено такі ключові функції: міра вартості, засіб обігу, засіб платежу, засіб нагромадження капіталу та світові гроші. Досліджено, як ці функції змінюються в умовах інформаційної економіки під впливом цифрових технологій та інновацій. Обговорено питання адаптації теоретичних моделей грошей до нових реалій цифрової епохи, зокрема в умовах глобалізації та інтеграції світових економік.

Окремо розглянуто питання фінансових інновацій, зокрема впровадження криптовалют та інших цифрових активів, що впливають на традиційні функції грошей. Аналізується, як ці нові форми грошей сприяють прискоренню обігу товарів і послуг, але водночас створюють нові виклики у сфері регулювання та стабільності фінансової системи.

Розділ 2. Аналіз трансформаційних процесів у функціонуванні грошей

Другий розділ роботи присвячено детальному аналізу трансформаційних процесів, які відбуваються у функціонуванні грошей під впливом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. У розділі розглянуто різні види цифрових грошей, такі як електронні гроші, віртуальні гроші та криптовалюти.

Електронні гроші аналізуються з точки зору їх визнання державою як законного платіжного засобу та можливості їх обміну на звичайні гроші. Віртуальні гроші, які не регулюються центральним банком чи іншими державними органами, розглядаються в контексті їх використання в децентралізованому середовищі без монетарного регулювання. Криптовалюти, як найбільш розвинена форма віртуальних грошей, аналізуються з точки зору їх популярності та використання як засобу платежу.

Особлива увага приділена характеристиці цифрових валют центральних банків (CBDC). У розділі детально розглянуто різні форми CBDC, зокрема роздрібні, оптові та гібридні. Проводиться порівняльний аналіз основних характеристик електронних та віртуальних грошей, а також їх переваг і недоліків у контексті сучасної економіки. Аналізується, як розвиток цифрових валют може змінити традиційні фінансові системи, зокрема в аспекті покращення ефективності платежів, зниження транзакційних витрат та підвищення прозорості фінансових операцій.

Досліджується вплив фінансових інновацій на економічні відносини, зокрема на роль фінансових посередників та інституцій у забезпеченні стабільності фінансової системи. У розділі також розглянуто потенційні ризики, пов'язані з впровадженням нових технологій у фінансову сферу, зокрема кіберзагрози та необхідність удосконалення регуляторних рамок.

Розділ 3. Напрямки та перспективи подальшого розвитку грошового обігу сучасної України

Третій розділ дипломної роботи присвячений аналізу напрямків та перспектив подальшого розвитку грошового обігу в сучасній Україні. У розділі розглянуто основні тенденції розвитку цифрових грошей в умовах інформаційних трансформацій. Проведено аналіз міжнародного досвіду впровадження цифрових валют центральних банків (CBDC) на прикладах таких країн, як Китай, Швеція, Таїланд та Україна.

У розділі детально розглянуто пілотний проект DCEP (Digital Currency Electronic Payment) у Китаї, який є "гібридною моделлю CBDC" з посередниками. Описано архітектуру проекту, результати експериментів та потенційні напрямки розвитку. Аналізується досвід Швеції з її проектом е-крона, який є гібридною моделлю з децентралізованими рішеннями. Розглядається оптова CBDC у Таїланді, зокрема проект Inthanon, що передбачає співпрацю між центральним банком та великими фінансовими установами.

Україна також є об'єктом детального аналізу. Розглянуто пілотний проект е-гривні, який розпочався у 2016 році. Описано етапи розробки, результати експериментів та плани на майбутнє. Особлива увага приділена аналізу можливостей використання міжнародного досвіду для створення власної цифрової валюти в Україні. Оцінено потенційні переваги та ризики впровадження цифрової гривні, зокрема її вплив на цифровізацію економіки, зменшення рівня корупції, підвищення прозорості фінансових операцій та зміцнення монетарного суверенітету країни.

Розглянуто також перспективи використання цифрової гривні для роздрібних безготівкових платежів, операцій з віртуальними активами та здійснення транскордонних платежів. Підкреслено важливість розробки відповідної законодавчої бази та технічної інфраструктури для забезпечення ефективного функціонування цифрової валюти. Аналізується можливість підвищення конкурентоспроможності банківської системи та зниження витрат на фінансові послуги завдяки впровадженню е-гривні.

У розділі обговорюються питання кібербезпеки та захисту цифрової валюти від можливих загроз. Пропонуються рекомендації щодо вдосконалення системи фінансового моніторингу та контролю для забезпечення прозорості та надійності фінансових операцій. Розглянуто можливості проведення інформаційно-освітніх кампаній для підвищення обізнаності населення про переваги та можливості використання цифрової гривні.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження теоретичних та практичних аспектів сутності та функцій грошей в умовах інформаційної економіки дозволяє зробити ряд висновків, головними з яких є:

Гроші як фундаментальний елемент економічної системи. Гроші відіграють ключову роль у формуванні економічних та соціальних структур суспільства, впливаючи на моральні цінності, соціальну поведінку та еволюцію економічних відносин. Вони виступають основним засобом обміну, мірою вартості, засобом платежу та нагромадження капіталу, що відображає складність і різноманітність економічних процесів. Різноманітні підходи до розуміння сутності грошей, такі як гроші як суспільні відносини, гроші як специфічний товар, гроші як форма інформації про вартість, гроші як капітал, гроші як фінансові інструменти та гроші як функції, свідчать про багатогранність цієї категорії.

Еволюція функцій грошей в умовах інформаційної економіки. Гроші є багатогранним інструментом, який відіграє вирішальну роль у формуванні економічних відносин та соціальної структури. Їх функції та форми прояву еволюціонують у відповідь на зміни в товарному виробництві та ринкових умовах. Самі функції грошей не визначають їх сутності, а лише відображають деякі їхні властивості та характеристики. Суть грошей визначається їх активною роллю у всіх аспектах економічного життя суспільства. Гроші, як інструмент, що обслуговує економічні відносини, дуже сприйнятливі до інновацій, тому економічний розвиток сприяє трансформації і функції грошей.

Інформаційно-комунікаційні технології як драйвер трансформації грошей. Цифрова економіка, підсилена розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, трансформувала традиційні економічні відносини, створивши глобальний ринок без кордонів та нові форми управління. Фінансові інновації, зокрема криптовалюти, сприяють прискоренню обігу товарів і послуг, але також вимагають адаптації до нових викликів у сфері стабільності та регулювання. З розвитком сучасних інформаційних технологій постають нові форми грошей та розширюється асортимент платіжних інструментів, які використовують переваги цифрової епохи.

Різниця між електронними, віртуальними та цифровими грошима. Поняття "електронні гроші", "віртуальні гроші" та "цифрові гроші" мають свої відмінності, хоча часто їх не точно розрізняють. Ключовою відмінністю електронних грошей є їх визнання державою як законного платіжного засобу та можливість їх обміну на звичайні гроші. Віртуальні гроші представляють собою цифрове вираження вартості та використовуються як засіб платежу, але їх емісія та обіг не регулюються центральним банком чи іншими державними органами. Це дозволяє їм функціонувати в децентралізованому середовищі без монетарного регулювання. Криптовалюта є найбільш розвиненою формою віртуальних грошей, популярність якої як засобу платежу зростає. Біткоїн, як головний представник криптовалют, зазнає широкого використання та популяризації, але його статус визначається по-різному в різних країнах, від електронних грошей до "грошового сурогату".

Цифрові валюти центральних банків (CBDC) як перспективна альтернатива традиційним грошам. Центральні банки активно досліджують можливості впровадження цифрових валют центрального банку (CBDC), що може стати альтернативою традиційним грошам. CBDC відрізняються від криптовалют тим, що є прямим зобов'язанням центрального банку, забезпеченим законодавством і кредитом уряду. Різні

форми CBDC (роздрібні, оптові, гібридні) пропонують різні можливості для використання як у національних, так і в міжнародних платіжних системах.

Український досвід у розробці та впровадженні е-гривні. Україна має можливість використати міжнародний досвід для створення власної цифрової валюти, е-гривні, яка може сприяти цифровізації економіки та зменшенню корупції. У 2016 році Національний банк України розпочав перші дослідження щодо впровадження е-гривні, а у 2018 році було проведено пілотний проект. Незважаючи на військову агресію Росії та пандемію COVID-19, розробка е-гривні триває, і наразі розглядаються кілька варіантів її використання: для роздрібних безготівкових платежів, для операцій з віртуальними активами та для здійснення транскордонних платежів.

Вплив впровадження е-гривні на економіку України. Впровадження е-гривні матиме позитивний вплив на розвиток платіжної системи України, цифровізацію економіки, збільшення обсягів безготівкових операцій та зниження їх витрат, підвищення прозорості фінансових операцій та зміцнення довіри до державної валюти. Е-гривня стане ефективним інструментом у боротьбі з корупцією, оскільки всі транзакції реєструватимуться в електронній формі, що зменшить ризик втрати чи фальсифікації документації.

Рекомендації для успішного впровадження е-гривні. Для успішного впровадження е-гривні в Україні необхідно:

1. Оновлення та модернізація платіжної системи для забезпечення швидких, безпечних та ефективних транзакцій.
2. Інтеграція е-гривні у всі аспекти цифрової економіки для сприяння безготівковим розрахункам та зменшенню вартості платежів.
3. Підвищення прозорості фінансових операцій та зміцнення довіри до національної валюти через використання е-гривні.
4. Забезпечення доступності е-гривні для всіх верств населення, включаючи юридичні особи, державні органи, банки та небанківські надавачі платіжних послуг.
5. Розробка технічної можливості програмування е-гривні та тестування її використання у режимі офлайн.
6. Проведення відкритих пілотних проектів для тестування е-гривні та залучення банківських та небанківських установ як агентів центрального банку.
7. Адаптація законодавства та регуляторних рамок для підтримки впровадження та функціонування е-гривні.
8. Проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності громадськості про переваги та використання е-гривні.

Підсумовуючи, можна зазначити, що е-гривня представляє собою значний крок вперед у напрямку розвитку та цифровізації економіки України, здатний вирішити наявні проблеми завдяки своїй інноваційності. Проте вона не є бездоганним інструментом, її недоліки також важливі і повинні бути мінімізовані для зниження потенційних ризиків. Впровадження такої валюти змінить існуючу систему платежів, вимагає адаптації банківської системи, її IT-інфраструктури, законодавчих змін та роботи із суспільством. З урахуванням досвіду інших країн та детальної розробки проекту е-гривні, що відповідатиме потребам українського ринку, вона може стати офіційною валютою та успішно функціонувати вже в найближчому майбутньому.

АНОТАЦІЯ

ДАР'Я СЕРГІЙВНА БОЯРЧУК
СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності
«051 Економіка» за бакалаврською програмою
«Світова економіка та моделі функціонування господарських систем»,
Одеський національний економічний університет м. Одеса, 2024 рік

Дипломна робота на тему "Сутність та функції грошей в умовах інформаційної економіки" присвячена дослідженню теоретичних та практичних аспектів еволюції грошей під впливом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Метою роботи є аналіз трансформаційних процесів у функціонуванні грошей та визначення перспектив подальшого розвитку грошового обігу в сучасній Україні.

У першому розділі розглянуто теоретичні основи сутності та функцій грошей, їх історичний розвиток та різноманітні підходи до розуміння грошей. Проаналізовано функції грошей, зокрема як міри вартості, засобу обігу, засобу платежу, засобу нагромадження капіталу та світових грошей, та досліджено їх еволюцію в умовах інформаційної економіки.

Другий розділ присвячено аналізу трансформаційних процесів у функціонуванні грошей під впливом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Розглянуто різні види цифрових грошей, такі як електронні, віртуальні гроші та криптовалюти, їхні переваги та недоліки. Особливу увагу приділено цифровим валютам центральних банків (CBDC) та їхньому впливу на економіку.

Третій розділ аналізує напрямки та перспективи подальшого розвитку грошового обігу в Україні. Розглянуто міжнародний досвід впровадження цифрових валют центральних банків та детально проаналізовано пілотний проект е-гривні в Україні. Оцінено потенційні переваги та ризики впровадження е-гривні, її вплив на цифровізацію економіки, зменшення рівня корупції та зміцнення монетарного суверенітету країни.

У висновках підсумовано результати дослідження та надано рекомендації для успішного впровадження цифрових грошей в Україні. Робота містить аналіз сучасних тенденцій розвитку грошей, їхніх функцій та впливу інформаційних технологій на грошовий обіг, а також перспективи розвитку цифрових валют центральних банків у світі та в Україні.

Ключові слова: гроші, інформаційна економіка, цифрові гроші, електронні гроші, віртуальні гроші, криптовалюти, цифрові валюти центральних банків (CBDC), е-гривня, фінансові інновації, грошовий обіг, монетарний суверенітет, цифровізація економіки, міжнародний досвід, економічні відносини, інформаційно-комунікаційні технології.

ANNOTATION

DARIA SERGEEVNA BOYARCHUK

THE ESSENCE AND FUNCTIONS OF MONEY IN THE CONDITIONS OF THE INFORMATION ECONOMY

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in specialty
"051 Economics" under the bachelor's program
"World Economy and Models of Economic Systems Functioning",
Odessa National Economic University, Odessa, 2024

The diploma thesis titled "The Essence and Functions of Money in the Conditions of the Information Economy" is dedicated to the study of the theoretical and practical aspects of the evolution of money influenced by the development of information and communication technologies. The aim of the work is to analyze the transformation processes in the functioning of money and to determine the prospects for the further development of monetary circulation in modern Ukraine.

The first chapter examines the theoretical foundations of the essence and functions of money, their historical development, and various approaches to understanding money. The functions of money are analyzed, particularly as a measure of value, a medium of circulation, a means of payment, a means of capital accumulation, and world money, and their evolution in the conditions of the information economy is explored.

The second chapter is devoted to analyzing the transformation processes in the functioning of money under the influence of the development of information and communication technologies. Different types of digital money are considered, such as electronic money, virtual money, and cryptocurrencies, along with their advantages and disadvantages. Special attention is given to central bank digital currencies (CBDCs) and their impact on the economy.

The third chapter analyzes the directions and prospects for the further development of monetary circulation in Ukraine. The international experience of implementing central bank digital currencies is reviewed, and the pilot project of the e-hryvnia in Ukraine is thoroughly analyzed. The potential advantages and risks of implementing the e-hryvnia are assessed, including its impact on the digitalization of the economy, the reduction of corruption levels, and the strengthening of the country's monetary sovereignty.

The conclusions summarize the research results and provide recommendations for the successful implementation of digital money in Ukraine. The work includes an analysis of modern trends in the development of money, their functions, and the impact of information technologies on monetary circulation, as well as the prospects for the development of central bank digital currencies worldwide and in Ukraine.

Keywords: Money, information economy, digital money, electronic money, virtual money, cryptocurrencies, central bank digital currencies (CBDC), e-hryvnia, financial innovations, monetary circulation, monetary sovereignty, digitalization of the economy, international experience, economic relations, information and communication technologies.